

Papp Sándor

Német gyermekek nyaralása 1918-ban Magyarországon

Minden cikknek megvan a maga története. Az alábbi rövid visszaemlékezést és forrásközlést egy baráti levél indította el a maga útjára, amelyben az alább szereplő Kurt Jäpel fia, Frank Jäpel megkért, hogy küldjek neki Alsó-Ittebe¹ községről adatokat, mivel idős édesapja (aki most 92 éves!) az első világháború utolsó évében kisgyerekként néhány szép hetet töltött itt. Levelében mellékelte az alább bemutatásra kerülő dokumentumok és fényképek másolatait, mint az akkori utazás relikviáit. Bár az általam kutatott korszak igen messze esik az első világháború eseményeitől, mégis vállalkozom e dokumentumok közrebocsátására. Nem célom, hogy részletekbemenően vizsgálat alá vegyem a kérdést, ezt az esetleges érdeklődőkre hagyom. Csak annyit szeretnék elérni, hogy történetírásunkban nyoma maradjon annak, hogy a háborús összeomlást közvetlenül megelőzően hazánk szegénysorsú és leromlott fizikai állapotban lévő gyermekeket látott vendégül Németországból. Két szempont is vezérelt eközben: az egyik az, hogy az újabb korok történetét vizsgáló kutatásoknak igen fontos iránya a még élő kortársak visszaemlékezéseinek összegyűjtése és ezek összevetése a „hivatalos forrásokkal”. Az alábbiaknak pedig az a tény külön is aktualitást ad, hogy az elmondásra kerülő események éppen *nyolcvan éve* történtek.

Egy kérdőívet állítottam össze, és az eredeti tervem az volt, hogy az elküldött kérdések alapján egy interjú születik Kurt Jäpellel, amelyet hangszalagon juttatnak el majd hozzám. Ehelyett azonban írásbeli választ kaptam, amit magyarra fordítva alább közlök. A levél eredeti tartalmát meghagyva csak az elbeszélő személyét változtattam meg. A rövid beszámoló tartalmát nem kívánom elemezni, hiszen az magáért beszél. Csak két dologra kívánom felhívni a figyelmet:

a) Magyarország gazdasági helyzetének „értékelését”, a szinte kánaáni állapotokat idéző leírást a történetírás eredményeivel összevetve a különbség igen figyelemreméltó! A tízkötetes *Magyarország története* vonatkozó részében a Monarchia teljes gazdasági bukásáról olvashatunk. Ezen belül hazánkban is súlyos mezőgazdasági ellátási gondok jelentkeztek, néhol éhezett a lakosság.² Nem kétséges azonban, hogy még ilyen viszonyok között is sokkal jobban élhetett Magyarország, különösen a Temesvidék lakossága, mint a németországi városok polgárai.

b) A másik figyelemre méltó elem számomra annak a szervezetnek és működésének

¹ „Ittebe: 1. Magyar-I. nagyközség Torontál v[ár]megye párdányi j[árás]ában, (1891) 2243 magyar lak[os]. 2. Szerb-I. nagyközség uo. (1891) 4802 szerb lakos.” *Pallasz Nagy Lexikona*. 9. köt., 752. p. Alsó-Ittebe az idézett Magyar-Ittebével azonos.

² *Magyarország története VII/2. (1890–1918)*. Szerk.: HANÁK PÉTER–MUCSI FERENC. Bp., 1988. 1189–1191. p.

a megismerése volt, ami a háború alatt a szegény és beteg gyermekek ellátásával és felerősítésével foglalkozott. Úgy vélem, ez fontos adat lehet a kor szociális-segélyező szervezeteinek a történetéhez.

A mellékelt dokumentumok közül a másolatban közölt iratoknak csak a magyar fordítását készítettem el, kivételt téve azzal a levelezőlappal, amelyet a kis Kurt Jäpel a szülőknek küldött az Alsó-Ittebére való szerencsés megérkezés után, melynek német szövegét is mellékelem.

Kurt Jäpel visszaemlékezése az 1918. évi magyarországi üdülésről

Már 1918 előtt létezett egy bizottság, amely a városi gyermekek vidékre való kiküldésével foglalkozott. Kurt Jäpel például már 1917-ben hat hetes nyári szabadságot töltött egy táborban az Ércheegységben (Erzgebirge). A fenti bizottság együtt dolgozott a Szociális (Sozialamt) és a Jótékonyági hivattal (Fürsorgeamt). Szociálisan nehéz helyzetben lévő, illetve beteg gyermekeket választottak ki. Kurt Jäpel korához képes túl kicsi és túl sovány volt. Az eredeti tervek szerint 1918-ban a gyerekeknek a Keleti-tengerhez kellett volna utazniuk, de mivel az ellátás Németországban nagyon rossz volt, Magyarországra küldték őket. Ez teljes egészében szünidei jellegű tartózkodást jelentett, nem kellett iskolába menniük. A cél az volt, hogy a gyerekek összedjék magukat, és végre valahára rendesen egyenek. Egész Szászországból érkeztek, egy különvonattal utaztak, amit Drezdában állítottak össze. A vonat Brünnön, Pozsonyon, Budapesten, Szegeden és Temesváron át érkezett meg Párdányba. A gyerekek az ülőhelyeken, a padlón és a csomagtartó hálóján aludtak. Mivel Kurt Jäpel nagyon kicsi volt, ő is a csomagtartó hálóján töltötte éjszakáit.

Az első este tévedésből valaki meghúzta a vészféket, és a vonat hirtelen megállt, de nem történt semmi baj. Az utazás nagyon sokáig tartott, mert a szerelvénynek gyakran kellett várakoznia, hogy a katonavonatokat előre engedje. Kurt bácsi különösen Budapestre emlékszik, ahol először kaptak igazi fehér kenyeret. Németországban ebben az időben már csak répából készült ún. „Rübenbrot” létezett. A gyerekekről minden állomáson gondoskodtak. A településeket nem láthatták, mert nem volt szabad elhagyniuk a szerelvényt. Temesvár után szétosztották őket a falvakban. Kurt bácsi egy csoporttal Párdányba került, és onnan parasztszekerekkel szállították őket át Alsó-Ittebére. Az egész falut összehívták az előjáróságon, ahol az asszonyok kiválasztottak maguknak egy gyereket. Kurt bácsi először egy olyan családhoz került, amelyik csak magyarul tudott. Néhány nap múlva azonban átkerült egy másikhoz, amelyik németül is beszélt.

Pontosan emlékszik arra, hogy gyakran jártak a Béga hajózási csatornára fürödni. A környékben kirándultak, sokat játszottak és kellőképpen felerősödtek. Mindennél előbbrevaló volt az, hogy igazán jól érezték magukat. Például sütemény Németországban már régóta nem létezett. A gyerekek erről a területről nem érzékelték a háborút. Nagyon jól érezték magukat. A nevelőszüleik minden kívánságukat teljesítették és befogadták őket a családba. Különösen az tetszett nekik, hogy ismét tejet ihattak és vaját, húst, kolbászt és szárnyasokat ehetnek. Ezeket a dolgokat Németországban már csak különösen nagy nehézség árán lehetett beszerezni. Kurt bácsi október 5-én indult vissza és négy nap múlva, 10-én ismét Drezdában volt. Eredetileg nyolc hetet kellett volna Magyarországon tölteniük, de a háború végének közeledtére hamarabb haza kellett térniük. Kurt bácsi az édesapján keresztül tudott arról, hogy Drezdában zavargások voltak, a rendőrök rátámadtak a munkásokra. Édesapja mint asztalos tagja volt a Szociáldemokrata Pártnak. Novemberben egy demonstráció után egy bizonyos Nehringet lelöktek az Elba hídjáról, aki bele is fulladt a vízbe.

Mellékletek

A)

Utazás Magyarországra

Az Önök gyermekének a magyarországi utazáshoz 1918. augusztus 28-án szerdán pontban este 11 órakor kell a főpályaudvar kupolatermében megjelennie. Magával hozandók: 10 márka utiköltség és némi zsebpénz, három napi élelem, egy font cukor, erős és meleg ruha és cipő, egy gyapjútakaró.

Ezeket a holmikát egy kis csomagban (hátizsák, kis koffer, egy kis kartondoboz) helyezze el. Kerüljék a nagy útikosarat, nagy bőröndöt és hasonlókat.

Jótekonysági hivatal

A zsebpénzt osztrák fémpénzben vigyék magukkal, amivel minden bankfiók rendelkezik.

B)

Csoport szám: VI.

Vasútállomás: (üres)

Kerület: (üres)

Szálláshely: (üres)

Bizonyítvány

(helyi bizottságok tájékoztatására, rendőrségi bejelentkezésre és mint az iskolai átirányítás bizonyítványa alkalmazható)

1. A gyermek családi- és keresztnév: *Kurt Jäpel*
2. A gyermek születési ideje és helye: *12 éves (!)*
3. A gyermek vallása: *evangélikus-luteránus*
4. A gyermek lakóhelye: *Drezda*
5. A szülők neve, állása és lakóhelye: *Jäpel, asztalos, Rethelstraße 25.*
vagy az ő törvényes képviselője: (üres)
6. Adatok a gyermek eddigi iskolalátogatásáról: *Drezda, 42. Körzeti Iskola II. oszt.*
Magaviselet I.
(Helység, osztály, teljesítmény, magaviselet): *K. Schlegel, osztályfőnök*
7. Az iskolalátogatástól való távolmaradás ideje: *8. 20. (Aug. 20.) 8 hétre*

- 8. Kinél lesz a gyermek elszállásolva: (üres)
  - 9. Bizalmi: (üres)
- Drezda, 1918. 8. 15.

Bizottság a „Városi Gyermekek vidékre küldésére”

Beszerezte: _____
 Nefel: _____
 Helytartóság: _____
Ausweis
 (zur Revisionszwecke für die Ortsanwohner, zur polizeilichen Führung und als Schutzüberweisungszeugnis bestimmt).

1. Familien- und Vornamen des Kindes: Kurt Jäpel
2. Geburtsort und -Zeit des Kindes: D. 7.
3. Religion des Kindes: —
4. Wohnort des Kindes: Dresden
5. Name, Stand und Wohnung seiner Eltern: Jäpel, Köpfer, Reitelstr. 25.

oder eines pflichtigen Vaters:

6. Angaben über den näheren Aufenthalt des Kindes: Dresden, 12. Köpferstr. 25. Köpfer, Kurt Jäpel
(Ort, Name, Wohnort, Verhältnis?)
7. Dem Schutzbefehl besteht auf die Zeit 20. 8. 1918 auf 5 Wochen
8. Das Kind wird untergebracht bei: _____
9. Unterschriften: _____

Dresden, den 15. 8. 1918.

Der Ausschuss für die Entsendung von „Gnädigern aufs Land“.

Beim Dr. W. G. ...

C)
 [Levelezőlap]
 Abs: Kurt Jäpel, Tisch Sándorné
 110 sa harsos Also Ittebe Torontal megye
 Ungarn
 Herrn Hermann Jäpel
 Dresden N 31
 Rethelstraße 25 Deutschland

Liebe Eltern!

Am Sonnabend früh 1/2 8 Uhr sind wir in Pardany angekommen. Von hier aus sind wir nach Also Ittebe mit einem Bauerwagen gefahren ungefähr eine Stunde. Mir gefällt es hier sehr gut. Am Sonnabend Mittag meine Pflegemutter gleich Kuchen gebacken, der hat gut geschmeckt. Ich will schließen mit herzlichen [!] Gruß Euer Kurt

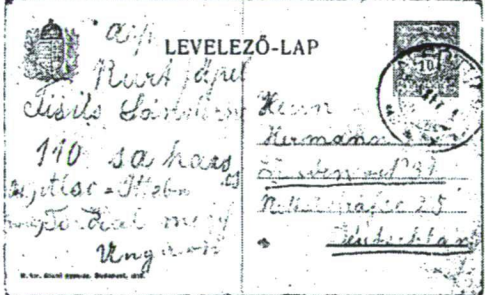
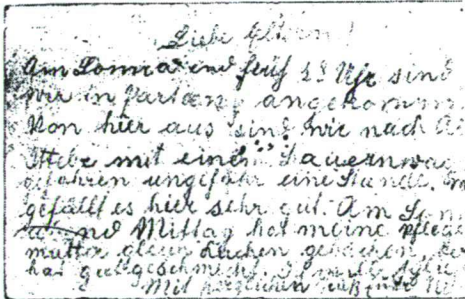
Fordítás:

Feladó: Kurt Jäpel, Tisch Sándorné
 Alsó-Ittebe, Hársas u. 110. Torontál megye, Magyarország
 Hermann Jäpel úrnak
 Drezda N 31.
 Rethelstraße 25 Németország

Szeretett Szüleim!

Szombaton reggel fél nyolckor érkeztünk meg Párdányba. Innen Alsó-Ittebébe egy parasztszékén utaztunk körülbelül egy órát. Nagyon jól érzem magam. Nevelőanyám már szombaton délre kalácsot sütött, ami nekem nagyon ízlett. Szívből jövő üdvözlettel fejezem be.

A Ti Kurtotok

FELÜL AZ UTAZÁSI ENGEDÉLY,
 ALUL JÄPEL LEVELEZŐLAPJA LÁTHATÓ